

İlk ve Ortaokul Öğretmenlerinin Etik Duyarlılıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Sinop İli Örneği)¹

Ayşe OTTEKİN-DEMİRBOLAT² & Hüseyin ASLAN³

ÖZET

Etik problemlerin anlaşılma ve çözümlenmesi sürecinde, öğretmenlerin etik duyarlık becerilerinin önemine olan inanç bu çalışmanın nedenini oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı ilk ve orta öğretim kademelerinde görev alan öğretmenlerin etik duyarlılık düzeyini çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Değişkenler öğretmenlerin kıdem, görev kademesi, cinsiyet, görev aldıkları eğitim kademesi, anne ve baba eğitim düzeyleri, üniversite öncesi yaşadıkları yerleşim merkezi ve en son mezun oldukları öğretim kurumudur. Araştırmanın evrenini Sinop il merkez ve ilçelerinin resmi ilk ve ortaokullarda görev yapmakta olan 1101 öğretmen oluşturmaktadır. Bu ilköğretim okullarında görevli olan ve basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile seçilen 451 öğretmen araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin etik duyarlılık düzeyleri yüksek bulunmuştur. En yüksek etik duyarlılık becerisi, “başka insanlarla ilişki kurmaya özen gösterme”, “eylem ve seçenek sonuçlarının belirlenmesi” boyutlarında bulunurken, en düşük etik duyarlık becerisi “sosyal önyargıları engelleme” boyutunda bulunmuştur. Ayrıca etik duyarlık becerisi ile ilgili bazı boyutlarda cinsiyet, branş, kıdem, baba eğitim düzeyi ve mezun olunan eğitim kurumu değişkenlerine göre bazı anlamlı farklılıklar saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Etik duyarlılık, Etik duyarlılık becerileri, Etik problemler

 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.12973/jesr.2014.4os11a>

¹ Bu çalışma, IV. Eğitim Yönetimi Forumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur (3-5 Ekim 2013, Balıkesir, Türkiye)

² Prof. Dr. - Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi - ademir@gazi.edu.tr

³ Yrd. Doç. Dr. - 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi - huseyarslan@yahoo.com

GİRİŞ

Öğretmenler mesleki anlamda tarafsız bir konumun temsilcisi olsalar da eylemleri açısından mesleki değerlere bağlıdırlar. Mesleki değerler, mesleğin etik boyutunun bir ifadesidir. Öğretmenlik mesleği sadece bilgi aktarmaya değil etik boyutun vurgulanmasını da önemsemek durumundadır. Öğretmenler çoğu kez rol ve ilişkilerine yönelik değerleri, etik kodları bilmelerine rağmen, uygulamada pek çok etik sorunla karşılaşır ve ikilemde kalırlar. Genelde ikilemi yaratan neden korumacı geçmişle, değişimi gerektiren gelecek arasında aracılık görevi yapan eğitimin işlevleri arasındaki karşıtlıktır (Caetano & Silva, 2009). Bu anlamda çelişkili bir konumun temsilcisi olan öğretmenlerin etik sorunları farketme, çözümleme ve ikilemden kurtulma becerileri bir duyarlılık sorunu olarak irdelenmeye değer.

Duyarlılık, bireyin kendisine ve başkalarına ait davranışları, güdüleri anlama becerisini; çevreyi etkileme ve çevreden etkilenme konusundaki hassasiyetlerini ifade eder (Eren, 1993). Doğuştan gelen bir yetenek olmaktan çok gelişimsel bir beceri olan duyarlılık, bireyin araştırmacı, kendisine karşı sorgulayıcı; kişiler arası ilişkilerde dürüst ve içten, işbirliğine, yardımlaşmaya ve problem çözmeye açık olmasını ifade eder (Aranson, 1972, 239).

Bu çalışmada duyarlılık kavramı yerine etik duyarlılık kavramı kullanılmıştır. Çünkü günümüz örgüt ortamlarının en önemli sorunu doğru ve yanlış davranışların ne olduğu konusundaki ikilemleri minimum düzeye indirmek ve etik ortamlar oluşturmaktır (Robbins & Judge, 2012). Bu bağlamda etik duyarlılığın sadece etik konulara odaklanmış bir duyarlılık olduğu ifade edilebilir.

Tuana (2007) etik duyarlılığı, kişinin etik bir ikilemi farketme, bunun yoğunluğunu değerlendirebilme ve duruma göre bir karşılık oluşturma yeteneği olarak ifade eder. Etik duyarlılığı Branson (2007), ahlaki okuryazarlığın (Akt: Hollimon, Basinger, Smith, Leonard, 2009); Rest (1983) ahlaki eylemin; Narvaez ise (2006), etik eylemin ilk basamağı olarak ele alırlar. Narvaez (2001) etik duyarlılığın yedi beceriyle açıklar. Bunlar:

1. Duyguları anlamak ve ifade etmek,
2. Diğer insanların bakış açılarına başvurmak,
3. Başkalarıyla ilişki kurmada dikkatli olmak,
4. Kişiler arası ve gruplar arası farklılıklara rağmen çalışabilmek,
5. Sosyal önyargılardan uzak durmak,
6. Yorumlar ve seçenekler geliştirmek,
7. Eylem ve seçeneklerin sonuçlarını değerlendirmektir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, ilkokul ve ortaokullarda görev alan öğretmenlerin, etik duyarlılık düzeylerini belirlemek ve etik eylemin oluşumunda temel basamak olarak ele alınan "etik duyarlılığı" çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır?

1. İlkokul ve ortaokullarda görev alan öğretmenlerin etik duyarlılık düzeyleri nasıldır?
2. İlkokul ve ortaokullarda görev alan öğretmenlerin etik duyarlılık düzeyleri aşağıdaki değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?
 - a. Cinsiyet
 - b. Branş
 - c. Mesleki kıdem

- d. Üniversite öncesi yaşanan yerleşim merkezi
- e. Anne eğitim düzeyi
- f. Baba eğitim düzeyi
- g. Mezun olunan fakülte türü

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırmada tarama modelinde yürütülmüştür. Tarama modelinde yapılan araştırmalarda, var olan durumun var olduğu şekilde betimlenmesi amaçlanmakta ve araştırmaya konu olan birey, olay ya da nesne kendi koşulları içerisinde olduğu gibi tanımlanmaya çalışılmaktadır (Karasar, 2004, 77).

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini 2012–2013 öğretim yılında Sinop merkez ve ilçelerinin resmi ilk ve ortaokullarında görevli 1101 öğretmen oluşturmaktadır. Bu ilköğretim okullarında görevli olan ve basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile seçilen 451 öğretmen araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Tablo 1’de ilköğretim okulu öğretmenlerinin kişisel bilgilerine ilişkin dağılım verilmiştir.

Tablo 1. İlköğretim okulu öğretmenlerinin kişisel bilgilerine ilişkin dağılım

Kişisel Bilgiler		n	%
Cinsiyet	Erkek	212	47,0
	Kadın	239	53,0
Branş	Sınıf öğretmeni	166	36.8
	Branş öğretmeni	285	63.1
Mesleki kıdem	5 yıl ve daha az	109	24.2
	6-10 yıl	128	28.4
	11-15 yıl	100	22.2
	16 yıl ve üzeri	114	25.3
Üniversite öncesi yaşanan yerleşim merkezi	İl	194	43.0
	İlçe	185	41.0
	Kasaba	21	4.7
	Köy	51	11.3
Anne eğitim düzeyi	Okuma yazma bilmez	76	16.9
	İlkokul	282	62.5
	Ortaokul	26	5.8
	Lise	48	10,6
	Üniversite	19	4.2
Baba eğitim düzeyi	Okuma yazma bilmez	24	5.3
	İlkokul	213	47.2
	Ortaokul	60	13.3
	Lise	82	16.2
	Üniversite	72	16.0
Mezun olunan fakülte türü	Eğitim Fakültesi	324	71.8
	Fen Edebiyat Fakültesi	64	14.2
	Diğer	63	14.0

Örnekleme oluşturan ilköğretim okulu öğretmenlerinin, % 47.0' si erkek, % 53.0' ü kadın olup; % 36.8'i sınıf, % 63.1'i branş öğretmenidir. Mesleki kıdemleri 5 yıl ve daha az olanların oranı % 24.2, 6-10 yıl arasında olanların oranı % 28.4, 11-15 yıl olanların oranı % 22.2, 16 yıl ve üzeri olanların oranı ise % 25.3'tür. Öğretmenlerin üniversite öncesi yaşadıkları yerleşim merkezlerine göre dağılımları ilde yaşayanlar % 43, ilçede yaşayanlar % 41, kasabada yaşayanlar % 4.7, köyde yaşayanlar % 11.3 oranındadır. Anne eğitim düzeyine göre dağılımlar, annesi okuma yazma bilmez % 16.9, ilkokul mezunu olanlar % 62.5, ortaokul mezunu olanlar % 5.8, lise mezunu olanlar % 10.6, üniversite mezunu olanlar % 4.2; baba eğitim düzeyine göre ise, babası okuma yazma bilmez % 5.3, ilkokul mezunu olanlar % 47.2, ortaokul mezunu olanlar % 13.3, lise mezunu olanlar % 16.2, üniversite mezunu olanlar % 16 oranındadır. Öğretmenlerin mezun oldukları kurumlara göre dağılımları ise eğitim fakültesi % 71.8'i, fen edebiyat fakültesi % 14.2'si, diğer fakülte mezunları % 14'tür.

Veri Toplama Aracı

Etik Duyarlılık Ölçeği. Bu çalışma için Türkçe uyarlaması yapılan Etik Duyarlılık Ölçeği, Tirri ve Nokelainen (2007) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, etik duyarlılığı ölçmek amacıyla Narvaez'in etik duyarlılık kavramında yer alan 7 boyutun temel alınması ile oluşturulmuştur. 28 maddeden oluşan ölçme aracında etik duyarlılık genel olarak ele alınmış olup tüm bağlamlarda kullanılabilir bir niteliktedir. Ölçekte öğretmenin etik duyarlılığı ile herhangi bir kişinin etik duyarlılığı arasında fark yaratmayı gözeten, mesleki anlamda bir madde yer almamaktadır.

Ölçek, ilk olarak Helsinki ve Jyväskylä'da 7. ve 8. Sınıf düzeyinde öğrenim gören 249 ortaokul öğrencisi üzerinde uygulanmıştır. Bu çalışmada ölçeğin geçerlilik çalışması yapılmamakla birlikte güvenilirlik çalışmasına ilişkin bilgiler şu şekildedir: (1) duyguların okunması ve ifade edilmesi $\alpha = .54$, (2) başka insanların fikirlerini anlamak $\alpha = .71$, (3) başka insanlarla ilişki kurmaya özen göstermek $\alpha = .78$, (4) kişi ve grup farklılıklarıyla çalışmak $\alpha = .75$, (5) sosyal önyargıları engellemek $\alpha = .50$, (6) yorum ve görüşler geliştirmek $\alpha = .69$, (7) eylem ve seçenek sonuçlarının belirlenmesi $\alpha = .65$ olarak hesaplanmıştır. Ölçek daha sonra 2012 yılında ilköğretim, ortaöğretim ve lise düzeyinde 556 İranlı öğretmen üzerinde uygulanmıştır. Bu çalışmada ölçeğin yapı geçerliği doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulanmıştır. Bu çalışmada ölçeğin doğrulayıcı faktör analizine ilişkin uyum indeksleri şu şekilde tespit edilmiştir: $\chi^2=1248.57$ [df=329; p<0.00], SRMR=0.064, RMSEA=0.071, CFI=0.86, GFI=0.93, IFI=0.93, NFI=0.90. Bu çalışmada ölçeğin güvenilirlik çalışmasına ilişkin bilgiler şu şekildedir: (1) duyguların okunması ve ifade edilmesi $\alpha=.46$, (2) başka insanların fikirlerini anlamak $\alpha=.60$, (3) başka insanlarla ilişki kurmaya özen göstermek $\alpha=.66$, (4) kişi ve grup farklılıklarıyla çalışmak $\alpha=.64$, (5) sosyal önyargıları engellemek $\alpha=.45$, (6) yorum ve görüşler geliştirmek $\alpha=.69$, (7) eylem ve seçenek sonuçlarının belirlenmesi $\alpha=.53$ olarak hesaplanmıştır. Ölçek en son olarak aynı yıl içerisinde Kuusisto, Tirri ve Rissanen (2012) tarafından Finli öğretmenlere uygulanmıştır. Çalışmada ölçeğin yapısı açımlayıcı faktör analizi ile ortaya çıkarılmıştır. Ölçek yapısı diğer iki çalışmada olduğu gibi 7 boyuttan oluşmaktadır. Ancak açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçekten 5 madde çıkartılmıştır. Bu haliyle ölçeğin güvenilirlik katsayıları şu şekildedir: (1) duyguların okunması ve ifade edilmesi $\alpha=.56$, (2) başka insanların fikirlerini anlamak $\alpha=.80$, (3) başka insanlarla ilişki kurmaya özen göstermek $\alpha=.67$, (4) kişi ve grup farklılıklarıyla çalışmak $\alpha=.63$, (5) sosyal önyargıları engellemek $\alpha=.72$, (6) yorum ve görüşler geliştirmek $\alpha=.74$, (7) eylem ve seçenek sonuçlarının belirlenmesi $\alpha=.66$ 'dır.

Dilsel eşdeğerlik çalışması. Bu çalışmada, dilsel eşdeğerlik çalışmalarından çeviri-geri çeviri tekniği temel alınmıştır. Bu yöntem hedef dile çeviri, ardından hedef dile yapılan çevirinin değerlendirilmesi, kaynak dile tekrar çeviri kaynak dile yapılan tekrar çevirinin değerlendirilmesi ve uzmanlarla son değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır (Basım & Şeşen, 2006, 8). Bu amaçla, öncelikle özgün formun Türkçeye çevrilmesi gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, İngilizce alanında lisans eğitimi almış üç kişi tarafından ölçeğin Türkçeye çevrilmesi sağlanmış; daha sonra uzmanlar bir araya gelerek yapılan çevirilerden tek bir Türkçe form oluşturmuşlardır. Oluşturulan bu Türkçe form; yine lisans seviyesinde İngilizce eğitimi almış üç uzman tarafından geri çeviri yöntemiyle tekrar İngilizceye çevrilmiştir. Uzmanlar daha sonra bir araya gelerek üç İngilizce formdan tek form oluşturmuşlardır. Formun, ölçeğin aslıyla tutarlılık gösterdiği görülmüştür. Daha sonra; ölçeğin İngilizce ve oluşturulan Türkçe formları, ana dili İngilizce olan ve Türkçe bilen bir dil uzmanı tarafından incelenmiş ve bu inceleme sonucunda ölçeğin Türkçesinin orijinaliyle tutarlılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

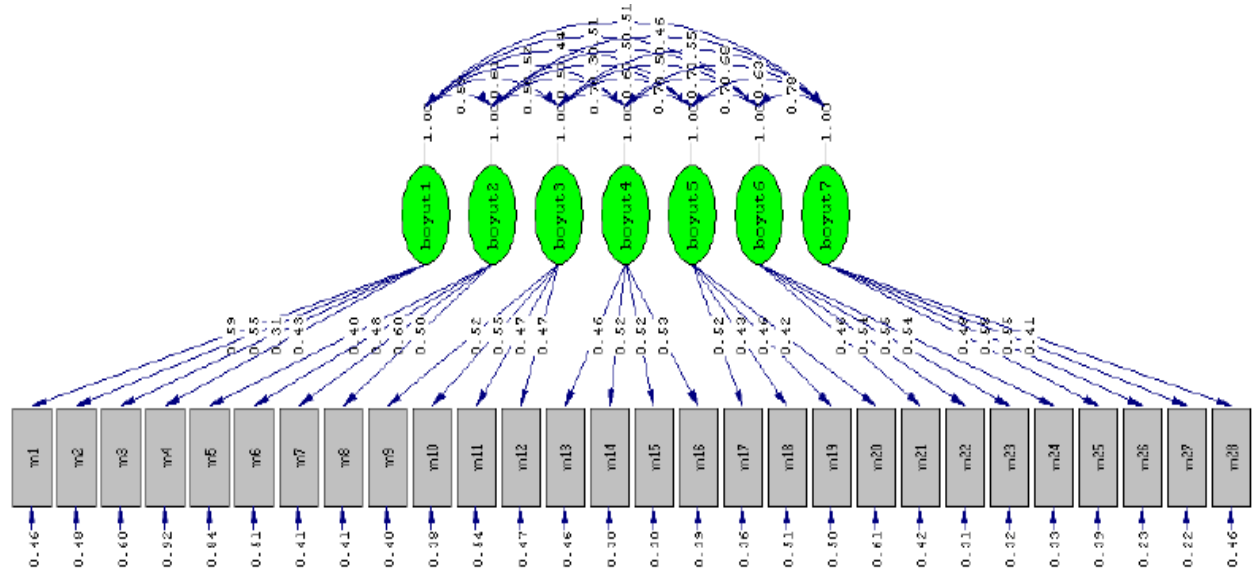
Son olarak, Türkçe ve İngilizceye hâkim olan üç konu alanı uzmanı tarafından ölçeğin Türkçe ve İngilizce formları incelenmiştir. Bu aşamada; envanterde yer alan ifadelerin anlam açısından Türkçede en iyi biçimde nasıl ifade edilebileceği ana kriter olarak alınarak, ölçeğin Türkçe formunun son haline kavuşturulması sağlanmıştır.

Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması. Bu çalışmada ise bir pilot uygulama yapılmadan ölçek uygulamasına geçilmiş ve uygulama sonrası aynı istatistiksel aşamalardan geçirilerek 7 boyutlu ve 28 maddeden oluşan orjinal ölçme aracının istatistiksel bulguları ile bir karşılaştırma yapılmak istenmiştir. Ölçeğin geçerliği için ise 451 öğretmenden elde edilen verilere doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ölçekten elde edilen verilere doğrulayıcı faktör analizi yapılmasındaki neden, uluslararası kültürel ölçek uyarlama çalışmalarında aracın hedef kültürdeki faktör deseni için doğrudan doğrulayıcı faktör analizi ile başlanmasının önerilmesidir (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2012, 283). Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda etik duyarlılık ölçeğine ilişkin değerler Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda etik duyarlılık ölçeğine ilişkin değerler

χ^2	<i>sd</i>	<i>P</i>	χ^2/ sd	RMSEA	CFI	NFI	NNFI	GFI	IFI	SRMR
737.21	329	.00	2.259	.053	.96	.93	.96	.90	.96	.049

Tablo 2 incelendiğinde, doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre tüm indekslerin kabul edilebilir aralıkta olduğu görülmektedir. Ayrıca gizil değişkenlerin gözlenen değişkeni açıklama durumlarına ilişkin t değerleri incelemesi yapılmış tüm değerlerin 2.56’yı geçtiği dolayısıyla da .01 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Modelin kabul edilebilir düzeyde uyum verdiği görülmektedir. Şekil 1’de etik duyarlılık ölçeğine ilişkin path analizi verilmiştir.

Şekil 1. Etik duyarlılık ölçeğine ilişkin path analizi

Etik duyarlılık güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir. Veri toplama aracı ölçeğin güvenilirliğine Cronbach Alfa katsayısı ile bakılmıştır. 28 maddelik ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .925 olarak yüksek bir güvenilirlik elde edilmiştir.

Tablo 3. Etik duyarlılık güvenilirlik analizi sonuçları

Boyutlar	Cronbach Alfa Güvenirliği	Madde Sayısı
1. Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi	.594	4
2. Başka İnsanların Fikirlerini Anlamak	.632	4
3. Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Göstermek	.688	4
4. Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışmak	.737	4
5. Sosyal Önyargıları Engellemek	.630	4
6. Yorum ve Görüşler Geliştirmek	.753	4
7. Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	.745	4
Ölçeğin Tamamı	.925	28

Güvenirlik katsayısının 1'e yakın değerler alması güvenilirliğin yüksek olduğu, maddeler arasında iç tutarlılığın yüksek olduğu anlamına gelir ve istendiktir. Alt boyutlardaki madde sayısının az olması sebebiyle ise alt boyutlardaki güvenilirlik katsayıları çok yüksek değildir.

Verilerin Analizi

Ölçek puanlarının bağımsız değişkenlere göre ortalama, standart sapma istatistikleri hesaplanmıştır. Aynı zamanda araştırmaya katılanların demografik özelliklerine ilişkin yüzde frekans istatistikleri hesaplanmıştır. Verilerin istatistiksel karşılaştırmalarında bağımsız örneklem için t-testi, Kruskal Wallis H Testi ve tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) kullanılmıştır. Gruplardaki kişi sayısının 30'dan az olması durumunda Kruskal Wallis H Testinin sonuçları yorumlanırken grup sayısı 30'dan fazla olması durumunda tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Öğretmenlerin etik duyarlılık düzeylerine ilişkin ölçek puanlarının ortalaması Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlerin etik duyarlılık düzeylerine ilişkin ölçek puanlarının ortalaması

	AO	S	Duyarlılık düzeyi
Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi	3.84	0.61	Yüksek
Başka İnsanların Fikirlerini Anlamak	3.93	0.61	Yüksek
Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Göstermek	4.08	0.60	Yüksek
Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışmak	3.97	0.59	Yüksek
Sosyal Önyargıları Engellemek	3.83	0.57	Yüksek
Yorum ve Görüşler Geliştirmek	4.00	0.57	Yüksek
Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	4.08	0.57	Yüksek

Araştırmaya katılan öğretmenlerin etik duyarlılıklarına ilişkin ölçek puanlarının ortalaması hesaplanmıştır. Hesaplanan ortalama 1.00-1.80 arasında ise çok düşük; 1.81-2.60 ise düşük; 2.61-3.40 arasında ise orta; 3.41-4.20 arasında ise yüksek ve 4.21-5.00 arasında ise çok yüksek olarak değerlendirilmektedir. En yüksek duyarlılık becerisi “Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Gösterme” ($\bar{x}=4.08$) ve “Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi” ($\bar{x}=4.08$), “Yorum ve Görüşler Geliştirmek” ($\bar{x}=4.00$) (yüksek) boyutlarında bulunurken; en düşük duyarlılık becerisi “Sosyal Önyargıları Engellemek” boyutunda ($\bar{x}=3.83$) bulunmuştur. Finli öğretmenlerle yapılan çalışmada etik duyarlılık derecesi bütün boyutlarda “Yüksek” bulunmuştur. Finli öğretmenlerle yapılan çalışmada en yüksek duyarlılık becerisi “Başkalarının Görüşlerini Almak” ve “Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Gösterme” boyutlarında ve ($\bar{x}= 4.2$) düzeyinde bulunurken, en düşük duyarlılık düzeyi “Duyguları okumak ve ifade etmek” ve “Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi” boyutlarında ve yine birbirlerine eşit değerde ($\bar{x}=3.6$) olarak bulunmuştur. Bu sonuç finlilerin mütevazı ve içe dönük yapısıyla ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre etik duyarlılık becerileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı bağımsız örneklem için t-testi ile test edilmiş ve sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Öğretmenlerin etik duyarlılık düzeyinin cinsiyete göre karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	AO	S	sd	t	p																																																																				
Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi	Erkek	212	3.81	.60	3	0.945	.34																																																																				
	Kadın	239	3.86	.63				Başka İnsanların Fikirlerini Anlamak	Erkek	212	3.89	.61	3	1.290	.19	Kadın	239	3.97	.62	Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Göstermek	Erkek	212	4.10	.63	3	0.471	.63	Kadın	239	4.07	.58	Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışmak	Erkek	212	3.95	.61	3	0.763	.44	Kadın	239	3.99	.57	Sosyal Önyargıları Engellemek	Erkek	212	3.81	.60	3	0.864	.38	Kadın	239	3.86	.56	Yorum ve Görüşler Geliştirmek	Erkek	212	3.93	.65	3	2.489	.01*	Kadın	239	4.07	.54	Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	Erkek	212	4.08	.58	3	0.205	.83
Başka İnsanların Fikirlerini Anlamak	Erkek	212	3.89	.61	3	1.290	.19																																																																				
	Kadın	239	3.97	.62				Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Göstermek	Erkek	212	4.10	.63	3	0.471	.63	Kadın	239	4.07	.58	Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışmak	Erkek	212	3.95	.61	3	0.763	.44	Kadın	239	3.99	.57	Sosyal Önyargıları Engellemek	Erkek	212	3.81	.60	3	0.864	.38	Kadın	239	3.86	.56	Yorum ve Görüşler Geliştirmek	Erkek	212	3.93	.65	3	2.489	.01*	Kadın	239	4.07	.54	Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	Erkek	212	4.08	.58	3	0.205	.83	Kadın	239	4.07	.57								
Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Göstermek	Erkek	212	4.10	.63	3	0.471	.63																																																																				
	Kadın	239	4.07	.58				Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışmak	Erkek	212	3.95	.61	3	0.763	.44	Kadın	239	3.99	.57	Sosyal Önyargıları Engellemek	Erkek	212	3.81	.60	3	0.864	.38	Kadın	239	3.86	.56	Yorum ve Görüşler Geliştirmek	Erkek	212	3.93	.65	3	2.489	.01*	Kadın	239	4.07	.54	Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	Erkek	212	4.08	.58	3	0.205	.83	Kadın	239	4.07	.57																				
Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışmak	Erkek	212	3.95	.61	3	0.763	.44																																																																				
	Kadın	239	3.99	.57				Sosyal Önyargıları Engellemek	Erkek	212	3.81	.60	3	0.864	.38	Kadın	239	3.86	.56	Yorum ve Görüşler Geliştirmek	Erkek	212	3.93	.65	3	2.489	.01*	Kadın	239	4.07	.54	Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	Erkek	212	4.08	.58	3	0.205	.83	Kadın	239	4.07	.57																																
Sosyal Önyargıları Engellemek	Erkek	212	3.81	.60	3	0.864	.38																																																																				
	Kadın	239	3.86	.56				Yorum ve Görüşler Geliştirmek	Erkek	212	3.93	.65	3	2.489	.01*	Kadın	239	4.07	.54	Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	Erkek	212	4.08	.58	3	0.205	.83	Kadın	239	4.07	.57																																												
Yorum ve Görüşler Geliştirmek	Erkek	212	3.93	.65	3	2.489	.01*																																																																				
	Kadın	239	4.07	.54				Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	Erkek	212	4.08	.58	3	0.205	.83	Kadın	239	4.07	.57																																																								
Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	Erkek	212	4.08	.58	3	0.205	.83																																																																				
	Kadın	239	4.07	.57																																																																							

*p<.05

Sonuçlara göre etik duyarlılık becerilerinden “Yorum ve Görüşler Geliştirme” boyutunda öğretmenlerin cinsiyetlerine göre görüşler arasında kadınlar lehine anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<.05$). Bu durum kadınların iletişim becerilerinin daha iyi olduğu yönündeki araştırma sonuçları ile örtüşür görünmektedir. Ancak, öğretmenlerin cinsiyetlerine göre “Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi”, “Başka İnsanların Fikirlerini Anlama”, “Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Gösterme”, “Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışma”, “Sosyal Önyargıları Engelleme” ve “Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi” boyutlarına ilişkin görüşler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Öğretmenlerin branşlarına göre etik duyarlılık becerileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı bağımsız örneklem için t-testi ile test edilmiş ve sonuçları Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğretmenlerin etik duyarlılık düzeyinin branş değişkenine göre karşılaştırılması

	Branş	N	AO	S	sd	t	p
Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi	Sınıf öğretmeni	191	3.86	.64	4	0.488	.62
	Branş öğretmeni	260	3.83	.60			
Başka İnsanların Fikirlerini Anlamak	Sınıf öğretmeni	191	3.90	.65	4	1.097	.27
	Branş öğretmeni	260	3.96	.59			
Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Göstermek	Sınıf öğretmeni	191	4.08	.67	4	-0.117	.90
	Branş öğretmeni	260	4.09	.55			
Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışmak	Sınıf öğretmeni	191	4.00	.62	4	0.745	.45
	Branş öğretmeni	260	3.95	.56			
Sosyal Önyargıları Engellemek	Sınıf öğretmeni	191	3.96	.61	4	4.070	.00*
	Branş öğretmeni	260	3.74	.54			
Yorum ve Görüşler Geliştirmek	Sınıf öğretmeni	191	4.04	.61	4	1.059	.29
	Branş öğretmeni	260	3.98	.58			
Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	Sınıf öğretmeni	191	4.14	.60	4	2.087	.03*
	Branş öğretmeni	260	4.03	.55			

* $p<.05$

Sonuçlara göre öğretmenlerin branşlarına göre etik duyarlılık becerilerinden “Sosyal Önyargıları Engelleme” ve “Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi” boyutlarına yönelik görüşler arasında branş öğretmenleri lehine anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<.05$). Bu durum branş öğretmenlerinin, sınıf öğretmenlerine oranla genel, siyasal, kültürel, toplumsal konulara yönelik tartışma ve sorularla daha çok karşılaşma olasılığı ile yorumlanabilir. Bu sonuç aynı zamanda Berkowitz (1999) tarafından öne sürülen, edebiyat ve sosyal bilimlerin karakter eğitimi için en uygun fırsatlar sunduğu şeklindeki yorumları da kısmen destekler görünmektedir. Ancak, “Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi”, “Başka İnsanların Fikirlerini Anlama”, “Başka İnsanlarla İlişki Kurma” “Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Gösterme”, “Farklı Kişi ve Gruplarla Çalışabilme” ve “Yorum ve Görüşler Geliştirme” boyutlarında görüşler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre etik duyarlılık becerileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile test edilmiş ve sonuçları Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Öğretmenlerin etik duyarlılık düzeyinin mesleki kıdem değişkenine göre karşılaştırılması

Boyutlar	Mesleki kıdem	N	AO	S	sd	F	p	Anlamlı Fark
Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi	1. 5 yıl ve daha az	109	3.88	.56	4	.684	.56	Yok
	2. 6-10 yıl	128	3.80	.60				
	3. 11-15 yıl	100	3.79	.65				
	4. 16 yıl ve üzeri	114	3.88	.66				
Başka İnsanların Fikirlerini Anlamak	1. 5 yıl ve daha az	109	3.95	.58	4	1.774	.15	Yok
	2. 6-10 yıl	128	3.83	.69				
	3. 11-15 yıl	100	4.01	.59				
	4. 16 yıl ve üzeri	114	3.96	.58				
Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Göstermek	1. 5 yıl ve daha az	109	4.12	.48	4	5.183	.00	2-4
	2. 6-10 yıl	128	3.94	.71				
	3. 11-15 yıl	100	4.06	.66				
	4. 16 yıl ve üzeri	114	4.24	.49				
Farklı Kişi ve Gruplarla Çalışmak	1. 5 yıl ve daha az	109	3.96	.62	4	6.182	.00	2-1
	2. 6-10 yıl	128	3.80	.64				2-3
	3. 11-15 yıl	100	4.03	.51				2-4
	4. 16 yıl ve üzeri	114	4.11	.51				
Sosyal Önyargıları Engellemek	1. 5 yıl ve daha az	109	3.78	.59	4	6.706	.00	2-3
	2. 6-10 yıl	128	3.69	.63				2-4
	3. 11-15 yıl	100	3.90	.57				
	4. 16 yıl ve üzeri	114	4.00	.46				
Yorum ve Görüşler Geliştirmek	1. 5 yıl ve daha az	109	4.02	.54	4	2.110	.09	Yok
	2. 6-10 yıl	128	3.91	.66				
	3. 11-15 yıl	100	4.00	.64				
	4. 16 yıl ve üzeri	114	4.10	.52				
Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	1. 5 yıl ve daha az	109	4.03	.56	4	4.946	.00	2-3
	2. 6-10 yıl	128	3.94	.65				2-4
	3. 11-15 yıl	100	4.14	.56				
	4. 16 yıl ve üzeri	114	4.20	.49				

*p<.05

Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre etik duyarlılık becerilerinden “Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Gösterme” boyutunda 5 yıl ve daha az kıdeme sahip grup ile diğer kıdem grupları arasında 5 yıl ve daha az kıdem grubu lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur (p<.05). Bu konudaki özen mesleğin ilk yıllarındaki her türlü özenle yorumlanabilir. “Farklı Kişi ve Grup Gruplarla Çalışma” boyutunda 6-10 yıl kıdem grubu lehine diğer bütün kıdem grupları arasında anlamlı bir fark vardır (p<.05). Bu fark 6-10 yıl kıdem grubunun mesleki deneyimlerini artırdıkları ve mesleki bağlılıklarının üst düzeyde olması ile yorumlanabilir. “Sosyal önyargıları engelleme” ve “Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi” boyutlarında yine 6-10 yıl kıdem grubu lehine, 11-15 yıl kıdem grubu ve 16 yıl ve sonrası kıdem grubu arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (p<.05). Hem genç hem de deneyimli öğretmen grubu olarak nitelenebilecek bir özelliğe sahip olan 6-10 yıl grubunun olumlu bir eğilimle farklılık göstermesi normal bir sonuç olarak yorumlanabilir. Ancak, öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre “Duyguların Okunması ve

İfade Edilmesine, Başka İnsanların Fikirlerini Anlamaya ve Yorum ve Görüşler Geliştirmeye” ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Öğretmenlerin üniversite öncesi yaşadıkları yerleşim yerinin büyüklüğüne göre etik duyarlılık becerileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı Kruskal Wallis H Testi ile test edilmiş ve sonuçları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Öğretmenlerin etik duyarlılık düzeyinin üniversite öncesi yaşadıkları yerleşim yerinin büyüklüğüne göre karşılaştırılması

Boyutlar	Yerleşim Yeri	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p	Anlamlı Fark
Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi	İl	194	227.61	3	2.869	.41	Yok
	İlçe	185	225.95				
	Kasaba	21	182.33				
	Köy	51	238.05				
Başka İnsanların Fikirlerini Anlamak	İl	194	220.97	3	1.871	.60	Yok
	İlçe	185	225.08				
	Kasaba	21	258.26				
	Köy	51	235.19				
Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Göstermek	İl	194	222.50	3	2.743	.43	Yok
	İlçe	185	223.26				
	Kasaba	21	269.93				
	Köy	51	231.15				
Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışmak	İl	194	218.20	3	3.057	.38	Yok
	İlçe	185	227.16				
	Kasaba	21	221.21				
	Köy	51	253.42				
Sosyal Önyargıları Engellemek	İl	194	219.38	3	2.044	.56	Yok
	İlçe	185	226.83				
	Kasaba	21	225.90				
	Köy	51	248.23				
Yorum ve Görüşler Geliştirmek	İl	194	226.88	3	3.499	.32	Yok
	İlçe	185	216.37				
	Kasaba	21	235.50				
	Köy	51	253.66				
Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	İl	194	233.16	3	2.480	.47	Yok
	İlçe	185	214.69				
	Kasaba	21	230.79				
	Köy	51	237.80				

Öğretmenlerin üniversite öncesi yaşadıkları yerleşim yerine göre “Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi”, “Başka İnsanların Fikirlerini Anlama”, “Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Gösterme”, “Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışma”, “Sosyal Önyargıları Engelleme”, “Yorum ve Görüşler Geliştirme” ve “Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi” boyutlarında görüşler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Öğretmenlerin annelerinin eğitim durumlarına göre etik duyarlılık becerileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı Kruskal Wallis H Testi ile test edilmiş ve sonuçları Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Öğretmenlerin etik duyarlılık düzeyinin anne eğitim durumu değişkenine göre karşılaştırılması

Boyutlar	Anne Eğitim Durumu	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi	Okuma yazma bilmez	76	253.14	4	5.663	.22
	İlkokul	282	217.10			
	Ortaokul	26	250.19			
	Lise	48	225.17			
	Üniversite	19	218.55			
Başka İnsanların Fikirlerini Anlamak	Okuma yazma bilmez	76	245.66	4	9.844	.05
	İlkokul	282	225.57			
	Ortaokul	26	155.37			
	Lise	48	236.27			
	Üniversite	19	224.42			
Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Göstermek	Okuma yazma bilmez	76	240.97	4	1.564	.81
	İlkokul	282	225.08			
	Ortaokul	26	215.85			
	Lise	48	218.43			
	Üniversite	19	212.82			
Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışmak	Okuma yazma bilmez	76	253.74	4	6.257	.18
	İlkokul	282	224.36			
	Ortaokul	26	188.00			
	Lise	48	218.50			
	Üniversite	19	210.39			
Sosyal Önyargıları Engellemek	Okuma yazma bilmez	76	257.18	4	6.406	.16
	İlkokul	282	218.58			
	Ortaokul	26	220.08			
	Lise	48	214.43			
	Üniversite	19	248.79			
Yorum ve Görüşler Geliştirmek	Okuma yazma bilmez	76	254.45	4	7.961	.09
	İlkokul	282	216.93			
	Ortaokul	26	201.81			
	Lise	48	231.26			
	Üniversite	19	266.61			
Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	Okuma yazma bilmez	76	244.90	4	2.565	.63
	İlkokul	282	221.47			
	Ortaokul	26	212.46			
	Lise	48	223.82			
	Üniversite	19	241.68			

Öğretmenlerin annelerinin eğitim durumlarına göre “Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi”, “Başka İnsanların Fikirlerini Anlama”, “Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Gösterme”, “Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışma”, “Sosyal Önyargıları Engelleme”, “Yorum ve Görüşler Geliştirme” ve “Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesine” boyutlarında görüşler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Öğretmenlerin babalarının eğitim durumlarına göre etik duyarlılık becerileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı Kruskal Wallis H Testi ile test edilmiş ve sonuçları Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Öğretmenlerin etik duyarlılık düzeyinin baba eğitim durumu değişkenine göre karşılaştırılması

Boyutlar	Baba Eğitim Durumu	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p	Anlamlı Fark
Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi	1. Okuma yazma bilmez	24	269.52	4	5.496	.24	Yok
	2. İlkokul	213	228.23				
	3. Ortaokul	60	213.84				
	4. Lise	82	207.27				
	5. Üniversite	72	236.36				
Başka İnsanların Fikirlerini Anlamak	1. Okuma yazma bilmez	24	253.94	4	6.369	.17	Yok
	2. İlkokul	213	227.59				
	3. Ortaokul	60	221.27				
	4. Lise	82	199.63				
	5. Üniversite	72	245.95				
Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Göstermek	1. Okuma yazma bilmez	24	238.31	4	8.919	.06	Yok
	2. İlkokul	213	240.04				
	3. Ortaokul	60	201.60				
	4. Lise	82	198.07				
	5. Üniversite	72	232.51				
Kişi ve grup farklılıklarıyla Çalışmak	1. Okuma yazma bilmez	24	278.31	4	11.764	.01*	3-1
	2. İlkokul	213	238.00				
	3. Ortaokul	60	204.51				
	4. Lise	82	196.47				
	5. Üniversite	72	224.60				
Sosyal Önyargıları Engellemek	1. Okuma yazma bilmez	24	202.96	4	3.316	.50	Yok
	2. İlkokul	213	224.29				
	3. Ortaokul	60	233.05				
	4. Lise	82	215.36				
	5. Üniversite	72	244.98				
Yorum ve Görüşler Geliştirmek	1. Okuma yazma bilmez	24	256.21	4	6.836	.14	Yok
	2. İlkokul	213	223.49				
	3. Ortaokul	60	201.05				
	4. Lise	82	218.99				
	5. Üniversite	72	252.13				
Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	1. Okuma yazma bilmez	24	226.08	4	10.635	.03*	5-2
	2. İlkokul	213	213.78				
	3. Ortaokul	60	203.27				
	4. Lise	82	243.54				
	5. Üniversite	72	261.09				

*p<.05

Öğretmenlerin babalarının eğitim durumlarına göre “Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi”, “Başka İnsanların Fikirlerini Anlama”, “Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Gösterme”, “Sosyal Önyargıları Engelleme”, “Yorum ve Görüşler Geliştirme” boyutlarında görüşler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (p>.05). Ancak, istatistiksel olarak öğretmenlerin babalarının eğitim durumlarına göre “Farklı Kişi ve Gruplarla Çalışma” boyutunda baba eğitim düzeyi ortaokul ve lise olan gruplarla baba eğitim düzeyi okuma-yazma bilmez ve ilkökullü olan gruplar arasında babaları ortaokul ve lise mezunu grup lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Anne eğitim düzeyi ile ilgili anlamlı bir fark bulunmamışken baba eğitim düzeyi ile ilgili anlamlı farkın ortaya çıkması özellikle duyarlılık konusunda babanın ve babanın eğitim düzeyinin önemli olduğu yorumu yapılabilir. Belki bu annenin ev içinde daha temel ihtiyaçlarla ilgileniyor olmasının ve baba rolünün bireyin

gelişiminde daha ayırddedici bir özellekle ortaya çıkması şeklinde yorumlanabilir. “Eylem ve Seçenek Sonuçların Belirlenmesi” boyutunda da babası üniversite mezunu olan grup lehine, babası ilkököl ve ortaoköl mezunu olan gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Bireyin duyyuşsal gelişiminde babanın ve baba eğitim düzeyinin önemli olduğu yorumu yapılabilir. Bu sonuç Caetano ve Silva (2009) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmanın sonuçlarını da destekler niteliktedir. Bu çalışmayla belirlenen öğretmen görüşleri mesleki etiğin, kişisel etiğin bir uzantısı olduğu, üniversite eğitiminin öğretmen rollerinin etik yönlerini nadiren formal bir şekilde öğretebildiği ve daha çok ailelerin ve sosyal deneyimlerin bu konuda öğretmenleri etkilediği şeklindedir.

Öğretmenlerin eğitim durumlarına göre etik duyarlılık becerileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile test edilmiş ve sonuçları Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Öğretmenlerin etik duyarlılık düzeyinin eğitim durumu değişkenine göre karşılaştırılması

Boyutlar	Eğitim Durumu	N	AO	S	sd	F	p	Anlamlı Fark
Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi	1. Eğitim Fakültesi	324	3.83	.60	4	0.213	.80	Yok
	2. Fen Edebiyat Fakültesi	64	3.82	.62				
	3. Diğer Fakülteler	63	3.88	.71				
Başka İnsanların Fikirlerini Anlamak	1. Eğitim Fakültesi	324	3.95	.61	4	2.332	.09	Yok
	2. Fen Edebiyat Fakültesi	64	3.79	.63				
	3. Diğer Fakülteler	63	4.00	.61				
Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Göstermek	1. Eğitim Fakültesi	324	4.05	.63	4	4.712	.00*	3-1
	2. Fen Edebiyat Fakültesi	64	4.05	.50				3-2
	3. Diğer Fakülteler	63	4.30	.52				
Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışmak	1. Eğitim Fakültesi	324	2.63	.41	4	4.478	.01*	3-1
	2. Fen Edebiyat Fakültesi	64	2.61	.33				3-2
	3. Diğer Fakülteler	63	2.78	.33				
Sosyal Önyargıları Engellemek	1. Eğitim Fakültesi	324	3.82	.60	4	1.693	.18	Yok
	2. Fen Edebiyat Fakültesi	64	3.78	.58				
	3. Diğer Fakülteler	63	3.96	.46				
Yorum ve Görüşler Geliştirmek	1. Eğitim Fakültesi	324	3.99	.60	4	.289	.74	Yok
	2. Fen Edebiyat Fakültesi	64	4.00	.64				
	3. Diğer Fakülteler	63	4.06	.59				
Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi	1. Eğitim Fakültesi	324	4.03	.59	4	2.962	.05	Yok
	2. Fen Edebiyat Fakültesi	64	4.18	.52				
	3. Diğer Fakülteler	63	4.17	.54				

* $p<.05$

Öğretmenlerin eğitim durumlarına göre “Duyguların Okunması ve İfade Edilmesi”, “Başka İnsanların Fikirlerini Anlama”, “Sosyal Önyargıları Engelleme”, “Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi”, “Yorum ve Görüşler Geliştirme” boyutlara ilişkin görüşler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>.05$). Ancak, istatistiksel olarak öğretmenlerin mezun oldukları fakültelere göre “Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışma” ve “Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Gösterme” boyutlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<.05$).

“Kişi ve Grup Farklılıklarıyla Çalışma” boyutunda Eğitim Fakültesi ve Fen Edebiyat Fakültesi ile diğer fakülte mezunları arasında Eğitim Fakültesi ve Fen Edebiyat Fakültesi lehine anlamlı bir farklılık vardır. Benzer şekilde “Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Gösterme” boyutunda da Eğitim Fakültesi ve Fen Edebiyat Fakültesi mezunları ile diğer

fakülte mezunları arasında Eğitim Fakültesi ile Fen Edebiyat Fakültesi mezunları lehine anlamlı bir farklılık vardır. Bu sonuç diğer fakültelerden mezun olup öğretmen olanların bu bağlamlarda duyarlık eğitimine ihtiyaçları olduğu şeklinde yorumlanabilir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırma bulgularına göre ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin etik duyarlılık düzeyleri yüksektir. Bu sonuç, Finli öğretmenlerle (Kuusisto, Tirri & Rissannen, 2012) ve İranlı Kürt öğretmenlerle (Gholami & Tirri, 2012) yapılan çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Bu çalışmada öğretmenlerin en düşük beceri düzeyi “Sosyal Önyargıları Engelleme” boyutuna aittir. Sonuç, Topçu (2008) tarafından yapılan “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlik Alanlarına Yönelik Algı Düzeyleri” konusundaki doktora tez çalışmasının bulgusunu destekler niteliktedir. Topçu’ya (2008) ait çalışmada sınıf öğretmenin “önyargı oluşturmama” konusundaki yeterlik algısı “orta düzey” in altında bulunmuştur.

Bu araştırmada öğretmenlerin en düşük beceri düzeyi “Sosyal Önyargıları Engelleme” boyutuna aittir. Sonuç, Topçu (2008) tarafından yapılan “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlik Alanlarına Yönelik Algı Düzeyleri” konusundaki doktora tez çalışmasının bulgusunu destekler niteliktedir. Topçu’ya (2008) ait çalışmada sınıf öğretmenin “önyargı oluşturmama” konusundaki yeterlik algısı “orta düzey” in altında bulunmuştur.

Bu çalışmada öğretmenlerin en yüksek beceri düzeyi “Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Gösterme” ve “Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi” boyutlarında bulunmuştur. Bu boyutlardan “Başka İnsanlarla İlişki Kurmaya Özen Gösterme” boyutu Finli öğretmenlerle yapılan çalışmada de en yüksek beceri olarak saptanmıştır. Ancak Türk öğretmenlerde ikinci en yüksek beceri olarak bulunan “Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi” boyutu Finli öğretmenlerde en düşük beceri düzeyi olarak saptanmıştır (Kuusisto, Tirri & Rissannen, 2012). Bu sonuç Türk öğretmenlerin “eylem ve seçenek sonuçlarını belirleme” yönünde; Finli öğretmenlerin ise “eylem ve seçenek sonuçlarını buldurma” yönünde bir anlayış farklılığı gösterdikleri şeklinde yorumlanabilir. İranlı Kürt öğretmenlerle yapılan çalışmada en yüksek beceri düzeyi “Başka Kişilerin Görüşüne Başvurma” ve “Farklı Kişi ve Gruplarla Çalışma” boyutlarında bulunurken, en düşük beceri düzeyi “Duyguları Okuma ve İfade Etme”, “Başkalarıyla İlişki Kurmaya Özen Gösterme” ve “Sosyal Önyargıları Engelleme” boyutlarında bulunmuştur (Gholami & Tirri, 2012). “Sosyal Önyargıları Engelleme” boyutunun Türk ve İranlı Kürt öğretmenler grubunda en düşük duyarlık becerileri arasında yer alıyor olması dikkat çekici bir benzerlik olarak yorumlanabilir. Öğretmenlerin sınıf ve branş öğretmeni olmalarına göre “Sosyal Önyargıları Engelleme” ve “Eylem ve Seçenek Sonuçlarını Belirleme” boyutlarında branş öğretmenleri lehine bulunan anlamlı fark, branş öğretmenlerinin, sınıf öğretmenlerine oranla genel, siyasal, kültürel, toplumsal konulara yönelik tartışma ve sorularla daha çok karşılaşma olasılığı ile yorumlanabilir. Bu saptama aynı zamanda Berkowitz (1999) tarafından öne sürülen, edebiyat ve sosyal bilimlerin değerler eğitimi için uygun fırsatlar sunduğu şeklindeki yorumunu kısmen desteklemektedir. “Farklı Kişi ve Gruplarla Çalışma”, “Sosyal Önyargıları Engelleme” ve “Eylem ve Seçenek Sonuçlarının Belirlenmesi” boyutlarında 6-10 yıl kıdem grubu lehine diğer bütün kıdem grupları arasında anlamlı bir fark vardır. Bu fark 6-10 yıl kıdem grubunun hem genç hem de deneyimli bir grup olması ile yorumlanabilirken, 10 yıl sonrası kıdem gruplarının özellikle bu boyutlarda 6-10 yıl kıdem grubuna benzememesi, küresel değerler tarihinin yeniliğine (McGrory, 1996) bağlı olası bir eğitim eksikliği ile yorumlanabilir. Öğretmenlerin etik duyarlık becerilerinden “Farklı Kişi ve

Gruplarla Çalışma” boyutunda baba eğitim düzeyi ortaokul ve lise mezunu olan gruplar lehine baba eğitim düzeyi okuma-yazma bilmez ve ilkököl olan gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Babanın ev dışında başkalarıyla çalışma olasılığının yüksekliği, özellikle bireyin bu beceri boyutunu etkiliyor olabilir. “Eylem ve Seçenek Sonuçların Belirlenmesi” boyutunda da babası üniversite mezunu olan grup lehine, babası ilkököl ve ortaokul mezunu olan gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. “Eylem ve Seçenek Sonuçlarının” belirlenmesi daha derin düşünmeyi gerektiren bir duyarlılık boyutu olarak değerlendirildiğinde bu anlamlı farkın bulunması doğal bir sonuç olarak yorumlanabilir. Baba eğitim düzeyi ile ilgili sonuçlar, Caetano ve Silva’nın (2009) mesleki etiğin daha çok aile ve sosyal deneyimlerle edinilebileceği yönündeki görüşlerini de düşündürür niteliktedir. Öğretmen yetiştirme programlarında ve hizmet içi eğitim programlarında etik duyarlılık konusunda işlevsel nitelikte uygulamalı programlara yer verilmesi, programlarda özellikle öğretmenlerin en düşük duyarlılık becerisi olarak saptanan sosyal önyargıları engelleme, farklı kişi ve gruplarla çalışma konularına ağırlık verilmesi, bireyin etik duyarlılık gelişiminde önemli olan anne ve baba rolüne işlevsellik katması amaçlanan kamuya yönelik etik duyarlılık programlarının oluşturulması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Aranson, E. (1972). *The social animal*. San Francisco: W. H. Freeman.
- Basım, H. N. & Şeşen, H. (2006). Örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeği uyarlama ve karşılaştırma çalışması. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 61 (4), 83-102.
- Berkowitz, M. W. (1999). Obstacles to teacher training in character education. *Action in Teacher Education*, 20 (4), 1-10.
- Caetano, A. P. & Silva M. L. (2009). Professional ethics and teacher education. *Educational Sciences Journal*. 8, Jan/ Apr.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem.
- Eren, E. (1993). *Yönetim psikolojisi*. (4. Basım). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Gholami, K. & Tirri, K. (2012). Cultural dependence of Ethical Sensitivity Scale Questionnaire: the case of Iranian Kurdish teachers. *Education Research International*, Volume 2012, Article ID 387027, 9 pages doi:10.1155/2012/387027.
- Hollimon, D., Basinger, D., Smith R. G. & Leonard P. (2009). Promoting moral literacy teaching competency. *Values and ethics in educational administration*, 7 (2), 1-7.
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kuusisto, E., Tirri, K., & Rissanen, I. (2012). Finnish teachers’ ethical sensitivity. *Hindawi Publishing Corporation Education Research International*. <http://www.hindawi.com/journals/edri/2012/351879/ref/>
- McGrory, K. (1996). Teaching and values: What values will we take into the 21st century? *Essays on Teaching Excellence Toward the Best in the Academy*, 8 (5). http://podnetwork.org/content/uploads/96_97_v8.pdf
- Narváez, D. (2001). ‘Ethical sensitivity’ Activity Booklet 1, 2001, <http://www.nd.edu/~dnarvaez/>.
- Narváez, D. (2006). Integrative ethical education. *Handbook of moral development* (Eds: M. Killen & J. G. Smetana). Lawrence Erlbaum Associates. pp. 703-732.

- Narváez, D. & Endicott, L.G. (2009). *Ethical sensitivity, nurturing character in the classroom, ethex series book 1*. Alliance for Catholic Education Press.
- Shapira-Lishchinsky, O. (2011). Teachers' critical incidents: Ethical dilemmas in teaching practice. *Teaching and teacher education, 27*, 648-656.
- Rest, J. (1983). Morality. *Handbook of child psychology: Cognitive Development* (4 th. Ed). (Eds: J. Flavell & E. Markman) New York: Wiley. pp. 556-629.
- Robbins, S. P. & Judge, T. A. (2012). *Örgütsel davranış*. (Çev. Edt: İ. Erdem). Ankara: Nobel.
- Shapira-Lishchinsky, O. (2011). Teachers' critical incidents: Ethical dilemmas in teaching practice. *Teaching and teacher education, 27*, 648-656.
- Tirri, K., Nokelainen, P. & Holm, K. (2008). Ethical sensitivity of Finnish Lutheran 7th-9th graders in *Getting involved: Citizenship development and sources of moral values* (Eds: F. K. Oser & W. Veuglers). Rotterdam: Sense Publishers. pp. 327-341.
- Tirri, K. & Nokelainen P. (2007). Comparison of academically average and gifted students' self-rated ethical sensitivity. *Educational Research and Evaluation: An International Journal on Theory and Practice, 13* (6), 587-601.
- Topçu, Z. N. (2008). Sınıf öğretmenlerinin öğretmenlik mesleği genel yeterlilik alanlarına yönelik algı düzeyleri ve öğrenme ihtiyaçlarının değerlendirilmesi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tuana, N. (2007). Conceptualizing moral literacy. *Journal of Educational Administration, 45* (4), 364-378.

An Analysis of Ethical Sensitivity of Primary and Secondary Schools in Relation with Students Based On Some Variables (Case of Sinop Province) ⁴

Ayşe OTTEKİN-DEMİR BOLAT⁵ Hüseyin ASLAN⁶

Introduction

Sensitivity means the ability to understand the behaviours and motives of yourself and others; it is the sensibility regarding affecting your environment or being affected by it. (Eren, 1993). In this study, ethical sensitivity is used instead of sensitivity concepts. A main problem in contemporary organizations is reducing dilemmas about determining what behaviours are wrong or right in order to create ethical environments (Robbins & Judge, 2012). Tuana (2007) describes ethical sensitivity as one's ability to realize an ethical dilemma, assess its density, and form a reaction according to the situation. Branson (2007) deals with ethical sensitivity as one of the three main processes related to teachers' ethical literacy. Ethical sensitivity is presented as the main component of ethical literacy along with ethical reasoning skills and ethical imagination (Cited in: Hollimon, Basinger, Smith & Leonard, 2007). Narvaez (2006) deals with the ethical action process in four parts: ethical sensitivity, ethical motivation, care for ethical judgment, and ethical action. Narvaez refers to ethical sensitivity as the reason for the emergence of ethical action.

In short, ethical sensitivity can be explained as the first step for understanding, perceiving, and analysing ethical problems and their clues, as well as the empathy building process. Narvaez (2001) categorizes ethical sensitivity into seven categories: 1) understanding and expressing feelings, 2) asking for others' ideas, 3) being careful in making contact with others, 4) working in spite of the differences between groups, 5) refraining from social bias, 6) creating comments and options, and 7) evaluating the results of actions and options. At the same time, Narvaez's theoretical approach constitutes the dimensions of a measurement tool used in the study. The aim of this study is to determine teachers' ethical sensitivity levels employed in primary schools and to analyse ethical sensitivity. This is entitled as the main step for the emergence of ethical action in terms of various variables. To this end, the following questions will be answered: What is the ethical sensitivity levels of teachers employed in primary schools? Do their ethical sensitivity levels change according to the variables of sex, branch, seniority, and environment before university, education level of mother and father, and faculty?

Method

This research is a survey study conducted with a research model. The universe of study is comprised of 1101 teachers employed in primary and secondary schools within the municipal boundaries of the city of Mersin in the 2012- 2013 education year. Four hundred and fifty-one teachers constitute the sample of the study; these teachers worked in the schools and were selected with the method of simple and random modeling. The "Ethical sensitivity scale", adapted to Turkish for this study, was developed by Tirri and Nokelainen (2007). The scale consists of 28 articles based on 7 dimensions of Narvaez's ethical sensitivity

⁴ An earlier version of this paper was presented at the IV. Educational Administration Forum (3-5 October 2013, Balıkesir, Turkey)

⁵ Prof. Dr. - Gazi University Gazi Education Faculty - ademir@gazi.edu.tr

⁶ Assist. Prof. Dr. - 19 Mayıs University Education Faculty - huseyarslan@yahoo.com

concept in order to measure ethical sensitivity. In the study, as one of the lingual equivalence works the back translation technique is used. For the validity of the scale, factor analysis is applied to the data collected from 451 teachers for verification. The reliability of data collection tool is measured with the help of the Cronbach Alpha formula. The Cronbach Alpha rate of the study, consisting of 28 articles, is .925. This means it has very high reliability. Standard deviation and average statistics of scale points are measured according to independent variables. At the same time, statistics of percentage frequency related to the participants' demographic features are calculated. In the statistical comparison of data, T test, Kruskal Wallis test, and one-way variance analysis (ANOVA) are used. When the number of people in a group is lower than 30, Kruskal test's results are interpreted. Otherwise, one-way variance analysis (ANOVA) is used.

Findings

While the highest sensitivity skill is found in the dimensions of "Caring for contact with others" ($\bar{x}=4.08$), "Determining action and selection results" ($\bar{x}=4.08$), and "Developing comments and opinions" ($\bar{x}=4.00$), the lowest sensitivity skill is found in the "Preventing social bias" ($\bar{x}=3.83$) dimension.

In the dimension of "Developing comments and opinions", one of the ethical sensitivity skills, meaningful difference between opinions is found in favour of women according to the teachers' gender ($p<.05$). This situation seems to tally with the result of the studies that have found women have better communication skills. According to teachers' branches, a significant difference is found between opinions related to dimensions of "Preventing social bias" and "Determining action and selection results" in favour of branch teachers ($p<.05$).

There is also significant difference between all other seniority groups in favour of the 6-10 year seniority group in the dimension of "Working with different people and groups" according to teachers' vocational seniority ($p<.05$). This difference can be interpreted as that the 6-10 year seniority group has higher vocational experiences and utmost loyalty to their jobs. Moreover, in the dimensions of "Preventing social bias" and "Determining action and selection results", meaningful difference is found in favour of the 6-10 year seniority group ($p<.05$). However, according to teachers' vocational seniority, no difference can be found between their views about "Interpreting and expressing emotions, understanding others' opinions", and "Developing comments and ideas" ($p>.05$).

There is also no significant difference between teachers' opinions on the basis of dimensions according to their living space before university ($p>.05$). No meaningful difference can be found between opinions in the dimensions related to teachers' mothers' educational status ($p>.05$). However, this situation seems to be different regarding the educational status of the father, showing the importance of his level of education especially in terms of sensitivity. Moreover, significant difference is found between two groups: one consisting of fathers who graduated from secondary or high school while the other consisting of fathers who are illiterate or graduated from primary school significant difference, in favour of the first group, is found between

While no meaningful difference can be found between opinions regarding the dimensions of "Interpreting and expressing emotions", "Understanding others' ideas", "Preventing social bias", "Determining action and selection results" and "Developing comments and ideas" according to teachers' educational status ($p>.05$), statistically there is significant difference between opinions concerning the dimensions of "Working with

different groups and people" and "Caring for contact with others" according to teachers' faculty of graduation.

Result, Discussion, and Proposals

The ethical sensitivity levels of teachers working at primary schools are found to be high. As the highest sensitivity skill is found in the dimensions of "Caring for contact with others" and "Determining action and selection results", the lowest skill of sensitivity is found in the "Preventing social bias" dimension. In a study, ethical sensitivity level is found to be high at all dimensions in participants who are Finn teachers. While the highest sensitivity skill is found in the dimensions of "Receiving others' opinions" and "Caring for contact with others", the lowest level of sensitivity is found in the "Determining action and selection results" and "Interpreting and expressing emotions" dimensions. "Determining action and selection results", the lowest sensitivity level in the study of Finn teachers, is found to be the highest level of skill in the study of Turkish teachers. This kind of situation is attributed to Finn teachers' modesty found by researchers. Moreover, it is also possible that the dimension of "Determining action and selection results" may be interpreted as a factor that prevents students from thinking freely and critically.

Considering the results, according to branches of teachers there is meaningful difference found between opinions regarding the dimensions of "Preventing social bias" and "Determining action and selection results" in favour of branch teachers ($p < .05$). This situation can be attributed to branch teachers' likelihood of encountering arguments and questions about general, political, cultural, and social subjects. The results also seem to support the comments of Berkowitz (1999), which claim that literature and social sciences offer the best opportunities for character education.

No relationship can be found between teachers' pre-education life experiences, the educational status of their mother, or the lifeplace of pre-university. However, in the dimension of "Working with other people and groups", one of the ethical sensitivity skills, significant difference is found between two groups: one that consists of fathers who graduated from secondary or high school and the other that consists of fathers who are illiterate or who graduated from primary school significant difference, in favour of the first group, is found between. It is also remarkable that there is no significant difference regarding educational status of their mother while meaningful difference is found in terms of their father's educational level. This situation may be the result of their mother being busy with housework while their father's role had a greater impact on the development of the child. As Caetano and Silva (2009) state about father's educational level, although it is accepted that family and social experiences have more influence on teachers' ethical development than university education, considering the result of study, the university education that the father has provides indirect assistance for the individual along with family and social experiences.

In conclusion, operative and practical programs about ethical sensitivity should be included in the programs of teacher and in service education, while giving much more importance to the subjects of preventing social bias and working with other people and groups, which are identified as the lowest sensitivity skill of teachers.

Key Words: Ethical sensitivity, Dimensions of ethical sensitivity skills, Ethical sensitivity level

Atıf için / Please cite as:

Ottekin-Demirbolat, A. & Aslan, H. (2014). İlk ve ortaokul öğretmenlerinin etik duyarlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Sinop ili örneği) [An Analysis of ethical sensitivity of primary and secondary schools in the relations with students based on some variables (Case of Sinop province)]. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi - Journal of Educational Sciences Research*, 4 (Özel Sayı 1), 187-206. <http://ebad-jesr.com/>